

Presidente D. Luis Domenech y Montaner

PERTENECE A LA BIBLIOTECA DEL
ATENEU BARCELONÈS

ACTA

DE LA

SESSIÓ PÚBLICA

CELEBRADA EN LO

ATENEU BARCELONÈS

LO DÍA 16 DE DESEMBRE DE 1898

16

MINISTERIO
DE CULTURA

ATENEU BARCELONÈS

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

ACTA

DE LA

SESSIÓ PÚBLICA

CELEBRADA EN LO

ATENEU BARCELONÈS

LO DÍA 16 DE DESEMBRE DE 1898

BARCELONA

TIPOGRAFÍA Á C. DE FIDEL GIRÓ

1899

MINISTERIO
DE CULTURA

ACTES DE LA SOCIETAT

JUNTA DIRECTIVA PERA L'ANY 1898-1899

PRESIDENT

D. Lluís Domènech y Montaner.

VIS-PRESIDENT

D. Joseph M.ª Roca Hera.

SECRETARI GENERAL

D. Joseph Rogent y Pedrosa.

VIS-SECRETARI	D. Albert Batlle.
TRESORER.	D. Joaquim Casas Carbó.
CONTADOR.	D. Frederich de Gomis.
CONSERVADOR.	D. Joan Millet.

BIBLIOTECARI

D. Joseph Puig y Cadafalch.

VOCALS SENSE CÀRRECH

D. Antón Andreu Moragas.
D. Bonaventura Bassegoda.
D. Lluís G. Ferrer-Vidal y Soler.
D. Francesch Matheu y Fornells.
D. Domingo Martí y Juliá.
D. Ernest Moliné y Brasés.
D. Joan Serriñá y Másferrer.

JUNTAS DE LAS SECCIONES

SECCIÓ DE LITERATURA, HISTORIA Y ANTIGUETATS

- D. Joaquim Riera Bertrán, *President.*
- D. Francesch Bartrina, *Vis-president.*
- D. Ernest Vendrell, *Secretari.*
- D. Joseph M.ª Capella, *Vis-secretari.*
- D. Bartomeu Mitjans, *Revisor de Comptes.*
- D. Francesch Matheu, *Vocal de la Directiva.*
- D. Joaquim Casas Carbó, *Id., id.*
- D. Alexandre Cortada, *Vocal de la Comissió de Biblioteca.*

SECCIÓ DE BELLAS - ARTS

- D. Carlos G. Vidiella, *President.*
- D. Joseph M.ª Tamburini, *Vis-president.*
- D. Francesch Riera Gosé, *Secretari.*
- D. Agustí Massaria, *Vis-secretari.*
- D. Joseph Font Gumá, *Revisor de Comptes.*
- D. Bonaventura Bassegoda, *Vocal de la Directiva.*
- D. Joseph Puig y Cadafalch, *Id., id.*
- D. Alexandre de Riquer, *Vocal de la Comissió de Biblioteca.*

SECCIÓ DE CIENCIAS MORALES Y POLÍTICAS

- D. Joan Gubern Fábregas, *President.*
- D. Joan Mon y Bascós, *Vis-president.*
- D. Joaquim Giralt Verdaguer, *Secretari.*

- D. Albert Aldrich, *Vis-secretari*.
- D. Joseph Soler y Palet, *Revisor de Comptes*.
- D. Ernest Moliné y Brasés, *Vocal de la Directiva*.
- D. Joseph Rogent y Pedrosa, *Id., id.*
- D. Guillem A. Tell y Lafont, *Vocal de la Comissió de Biblioteca*.

SECCIÓ DE CIENCIAS EXACTAS Y NATURALS

- D. Gil Saltor Savall, *President*.
- D. Francesch Pi y Suñer, *Vis-president*.
- D. Enrich Ribas y Ribas, *Secretari*.
- D. Joseph Durall y Llobet, *Vis-secretari*.
- D. Manuel Hernández Luna, *Revisor de Comptes*.
- D. Domingo Martí y Juliá, *Vocal de la Directiva*.
- D. Joseph M.ª Roca, *Id., id.*
- D. Antón Raventós, *Vocal de la Comissió de Biblioteca*.

SECCIÓ D'AGRICULTURA

- D. Joan Perpiñá, *President*.
- D. Francesch Casas Font, *Vis-president*.
- D. Lluís Noguera, *Secretari*.
- D. Antón Baltá de Celá, *Revisor de Comptes*.
- D. Antón Andreu Moragas, *Vocal de la Directiva*.
- D. Frederich de Gomis, *Id., id.*
- D. Casimir Brugués, *Vocal de la Comissió de Biblioteca*.

SECCIÓ D'INDUSTRIA

- D. Albert Escubós Llosas, *President.*
- D. Jaume Fonolleda, *Vis-president.*
- D. Juli Vintro Casallachs, *Secretari.*
- D. Juli Paluzie Lucena, *Vis-secretari.*
- D. Emili Cabot Rovira, *Revisor de Comptes.*
- D. Lluís G. Ferrer - Vidal y Soler, *Vocal de la Directiva.*
- D. Joan Millet, *Id., id.*
- D. Joan Almirall, *Vocal de la Comissió de Biblioteca.*

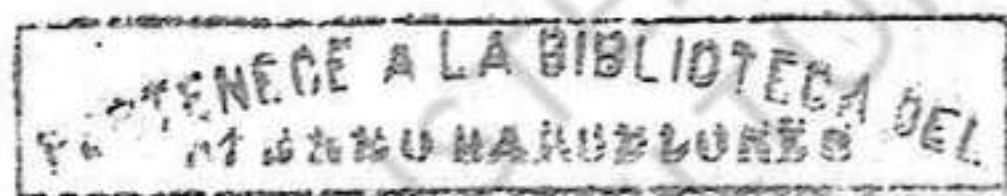
SECCIÓ DE COMERS

- D. Lluís Estasen Cortada, *President.*
- D. Juli Galve, *Vis-president.*
- D. Ramón Blanch Benet, *Secretari.*
- D. Miquel Sans, *Vis-secretari.*
- D. August Carroy, *Revisor de Comptes.*
- D. Joan Serriñá y Masferrer, *Vocal de la Directiva.*
- D. Albert Batlle, *Id., id.*
- D. Albert Camps y Armet, *Vocal de la Comissió de Biblioteca.*

SESSIÓ INAUGURAL

DEL ANY ACADÈMICH DE 1898 Á 1899, CELEBRADA'L DÍA
16 DE DESEMBRE DE 1898.

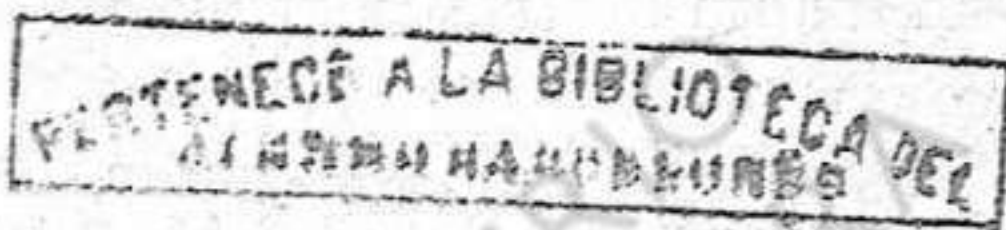

En la ciutat de Barcelona á 16 de desembre de 1898, baix la presidencia del senyor don Lluís Domènech y Montaner, y ab assistencia del ilustre senyor don Jaume Garriga, en representació de la excelentíssima Diputació Provincial, del ilustre senyor don Joseph Amargós, president de l'Associació d'Arquitectes, dels representants de la «Liga Defensa Industrial y Comercial», del «Instituto Agrícola Catalán de San Isidro», de la «Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País», del «Colegio de Médicos de Barcelona», del «Ateneo Obrero», del «Círculo Artístico», de la «Escuela de Bellas Artes», de la «Cruz Roja», de la «Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas», de la «Lliga de Catalunya», de la «Real Academia de Medicina», del «Centre Excursionista de Catalunya», de la «Academia de Jurisprudencia», de la «Asociación Artístico-Arqueológica», del «Correo Catalán», de alguns ex-presidents del Ateneu y gran número de senyors socis, s'obrí la sessió inaugural del curs acadèmic de 1898 á 1899.

Lo senyor President concedí la paraula al senyor Secretari de la Junta darrera, don Joseph Rogent y Pedrosa, qui llegí la Memoria dels treballs del curs passat, qu'es com segueix:

MINISTERIO
DE CULTURA

SENYORS:

Lo dia primer d'agost del any 1897 comensaren a regir los nous estatuts. Aquest fet, qu'á primera vista podrá semblar insignificant, crech qu'es un dels de més transcendencia que registra la historia d'aquesta casa. No's tractava de corretgir defectes de procediment, sinó de dar una orientació nova á la vida del Ateneu.

Los nous estatuts han posat terme á les discussions y duptes que per part d'alguns promogué un dia l'us de la llengua catalana. Avuy ningú discuteix ja'l dret d'usar á voluntat lo castellá y lo catalá; y gracias á aquest encausament d'opinió, ab aplauso de tothom poguerem celebrar en catalá l'any passat la sessió inaugural, y en igual idioma ho fem en lo present.

Lo catalá y lo castellá s'han usat indistintament en les relacions que l'Ateneu ha mantingut entre'ls socis y ab altres entitats, y jo he tingut la satisfacció de redactar en catalá les actes de les sessions, á fi de que desaparegués, d'una vegada, lo ridicol espectacle dels

acorts presos en catalá y redactats en llengua castellana.

La vida intel·lectual del Ateneu, ha seguit son desenrotllo en la direcció marcada d'alguns anys ensá. Les questions qu'afectan als interessos ò á la historia de Catalunya, han sigut lo tema preferent de les conferencies donades per distingits socis.

Hermós comensament de la nostra tasca, fou lo discurs inaugural llegit per lo sabi President d'aquesta Corporació don Joan Permanyer. En aquell treball, digne baix tots conceptes de la distingida personalitat que tan merescuda reputació té guanyada en la cátedra, en les academies, en lo foro y en les associacions patriòtiques de Catalunya, se parlá d'*autonomia*, paraula aleshores y avuy de la més candent actualitat: los organismes socials, deya, comensan á reviscolar després de la crisis mortal que fa tan temps les domina, y per axò, les velles nacionalitats qu'encara conservan son esperit y son segell característich, volen deslliurarse del uniformisme que preté destruirles. La autonomia, donant sa natural y llegítima expansió á totes les entitats que tenen vida propia, mitjansant un règimen comú y superior que les armonise, es la única forma que pot salvar als estats moderns, envilitos per lo centralisme, y es també l'únich programa de regeneració pera Catalunya. S'extengué llargament en la exposició d'aquest programa inspirat en un criteri obert y expansiu, y acabá dihent: «vint anys endarrera, la exposició d'aquestes aspiracions hauria produhit estranyesa y certa inquietut; avuy s'escoltan ab atenció que sembla precursora d'una pròxima realitat». Un any ha passat tan sols, senyors, y la esperansa y les prediccions del sabi catedràtich seguexen caminant á passos de gegant cap á sa realisació.

May com avuy, senyors, l'esperit de la terra havia anat expandintse y prenent volada per tot l'ample de

la nacionalitat catalana y tot lo que sia predicar ses excelencies y glorificar als apòstols de la nova idea te admiradors y entusiastes.

L'Ateneu Barcelonès ha complert ab aquest darrer objecte honrant la memoria del qui, ab justicia, va calificar de personificació més alta del esperit de Catalunya en aquesta època de renaxement, en Marián Aguiló. Lo busto en marbre d'aquest patriarca de les lletres catalanes, degut al escultor Arnau, figurará per sempre més en nostra biblioteca. L'acte de descobrirlo fou una de les més grans solemnitats que aquí s'han presenciats. En lo treball llegit ab dit motiu per mossen Jaume Collell, surt viva y precisa la figura de l'Aguiló y'l disertant sapigué comunicar al numerós auditori'l calor de sentiment y patriotisme que vibrava en ses paraules. Aquestes y les poesies de mossen Costa y Llobera, y de nostre consoci Riera y Bertrán foren molt aplaudides, com ho havian sigut poch temps abans les primicies del *Llibre de la Mort*, del mateix Aguiló, llegides per tres Mestres en Gay Saber en una vetllada solemne.

També ha sigut honrada durant l'any anterior, la memoria del que fou President del Ateneu y gran escriptor en Joseph Ixart y Moragas. Sota al seu retrato, degut al pintor don Lluís Graner, devant de distingides representacions del Ajuntament y del Ateneu de Tarragona, sa patria, mes sense preàmbuls ni poesies alusives, que may foren del gust de n'Ixart, nostre consoci don Joaquim Cabot, llegí la necrologia del ilustre tarragoní, escrita per son company d'aficions y de glories en Joan Sardá, qual recent mort acaba d'omplirnos de dol. Ab la santa emoció que sempre resulta al recordar l'amich perdut, quedá perfilada en aquest treball la semblansa de n'Ixart com á crítich literari y artistich, sobre tot crítich dramátich, com á literat exquisit y com á bon catalá, insistint ab verdader empenyo en aquest darrer aspecte y fent de passada una

mica de psicologia sobre la generació á que'ls dos escriptors pertanyen.

Varis acontexements literaris han tingut son ressò corresponent en aquestes sales. Un d'ells, fou l'anunci de l'aparició del *Santa Eulalia*, nou poema del inspira-díssim mossen Verdaguer, del que llegí extensos fragments lo notable poeta catalá en Artur Masriera. Don Joaquim Cabot doná lectura en altra vetllada de varis capítols de sa interessant y ben escrita colecció de narracions de viatge, *De fora casa*, acompanyantles d'algunes projeccions de vistes dels països recorreguts. Mr. Víctor Langlois llegí la conferencia que son malaguanyat compatrici Mr. Gelée Bertal va donar á Paris sobre l'art catalá, en lo día mateix en que's va estrenar en aquella capital lo drama d'en Guimerá *Terra Baixa*, posat en llengua francesa per lo mateix conferenciant.

Don Lluís Labarta'ns feu una magnífica relació dels *Treballs de farga á Catalunya*, estudi curiosíssim y del més gran interès.

Don Artur Masriera'ns esplicá l'esperit patriòtich que palpita en la tragedia d'Eschil y llegí estensos fragments del *Rey Xerxes*, hermosament traduhits á la llengua catalana.

Los assuntos d'actualitat han tingut á l'Ateneu una tribuna lliure y oberta pera ésser tractats. Comensá l'individu de la Junta don Joaquim Aguilera, qui parlá de les inundacions del baix Llobregat y les maneres de posarhi remey. S'estengué sobre aquest darrer punt després d'esplicar los perjudicis irreparables de la inundació, y esposá tot un plan que, de seguirse, asseguraria la prosperitat del hermosíssim y productiu baix Llobregat.

Don Joseph Lluís Pellicer nos parlá de la guerra, quan la matexa devorava als últims restos del nòstre imperi colonial, y en quadros altament sugestius (sugestió ajudada per les projeccions fotográfiques), lo-

grá commoure les fibres més íntimes del nostre sentiment.

Don Manel Xuclá y Mauricio, ab gran número de datos, y demostrant tenir ben estudiada la materia, nos parlá de la marina nort-americana, esplicant la seva força incontrastable, precisament en un dia en que certa gent ponderava la superioritat de la nostra marina.

Don Joan Garriga y Massó, esplicá en dos erudites conferencies son criteri, sobre'l tema candent *Lo regionalisme*, que demostrá conèxer ben á fons.

Don Alexandre Palomer parlá ab no menos conexement del tema: «*Contribución al estudio de las posesiones españolas del Sahara occidental*»; y, per últim, don Joseph Comas y Solá, tancá la sèrie de conferencies ab una interessantíssima sobre la *Fotografía del cel*.

Los artistes han prestat com en altres anys lo seu concurs. Lo mestre don Joan Gay dedicá una vetllada al gran compositor Bach, ab la cooperació de la Institució catalana de música. La distingida pianista donya Eulalia Obradors de Jaumandreu, acreditá una vegada més sa delicada execució. Don Carlos Vidie-lla, devant de son numerós públich d'admiradors, posá de relleu ses envejables qualitats d'artista y son gust y sentiment esquisits, obtenint verdaderes ovacions á cada pessa per ell executada. Mr. Crikboom, que junt ab los senyors Rocabruna, Salvá y Casals forma'l quarteto de la Societat Filarmònica, doná un notable concert. Y, finalment, don Joan B. Pellicer, lo citat senyor Gay y sa distingida esposa, tancaren la sèrie de concerts que's donaren l'any passat.

Ab molt gust terminaria aquí, senyors, la present ressenya, si no degués dirvos algunes paraules de la part administrativa y econòmica del Ateneu.

Les circumstancies difícils perque ha passat y passa encara'l país forsosament han hagut d'influir en aques-

ta casa, y per axò, no es estrany que s'haja parat l'augment de socis que de dos anys enrera's notava, si bé que la pèrdua es insignificant y no deu alarmarnos.

La gran baxa de valors que, devant l'espectre febrós de la guerra que á principis d'aquest any començava á ovirarse en l'horitzó, motivá que la Junta Directiva's preocupés del fondo de reserva que tenia l'Ateneu, y que, com tots sabeu, estava invertit en títols del Deute exterior del quatre per cent. La situació de la Junta Directiva era molt delicada, y tota solució que's prengués podia ésser perjudicial als interessos d'aquesta casa. Pera major garantia d'acert, se reuní una junta d'ex-presidents del Ateneu, á la que's va sometre la qüestió, á fi de que donassen lo seu parer, prenent-se, després d'escoltades totes les opinions y en junta extraordinaria, l'acort de vendre'ls títols del Deute exterior que tenia l'Ateneu, y depositar son producte en plata en lo Banch de Barcelona, esperant que les circumstancies millorassen. Aquesta es la solució més salvadora com ho han confirmat los fets posteriors, y sobre tot, tenint en compte que l'Ateneu va poguer vendre á un tipo superior al que havia comprat.

L'alsa dels cambis sobre l'estranger perjudicá notablement lo pressupost de la biblioteca pe'l gran número de publicacions y revistes que té l'Ateneu: axò no obstant, se procurá per tots los medis que la biblioteca, qu'es lo nervi principal de nostra Societat, no se'n resentís.

Malgrat aquestes baxes y augment de gastos, l'Ateneu ha pogut cobrir ab puntualitat totes les seves atencions, y fer encare importants reformes com les que s'han portat á cap en la biblioteca, y atenent encara á necessitats de fora casa.

Declarada la desastrosa guerra ab los Estats Units d'Amèrica, y oberta per lo govern la suscripció nacional, la Junta Directiva considerá que hi havia de contribuir, acordant, á tal efecte, la cantitat de cinch mil

pessetes, y obrint ademés entre'ls socis una subscripció particular.

No permanesqué tampoch indiferent l'Ateneu á les calamitats qu'afligiren á nostra provincia y á ses germanes de Valencia y Girona, destinant mil pessetes pera les víctimes de les inundacions del Llobregat, duescentes pera les del Ampurdá y cent pera les de Valencia.

L'Ateneu, que no ha permanescut indiferent may á tot avens científich, ni á res que pogués fomentar la riquesa del país, acordá concórrer al Congrès Médich, de Moscou, que tingué lloch l'any 1897, delegant la seva representació en son vis-president, lo distingit metge en Joseph M.ª Roca, qual nom solsament pot dirvos ben clar com estariam representats, y va concórrer també al Congrès vitícola de Sant Sadurní de Noya, nombrant com á representants als vocals de la Directiva don Joaquim Aguilera y don Frederich Gomis, que tants conexements tenen en lo que's refereix á viticultura.

L'Ateneu, responent á sos fins y á sa tradició, accedí á la súplica feta per lo Consistori dels Jochs Florals de Barcelona, oferint un premi de cinchcentes pessetes al millor compendi d'Historia de Catalunya, del qual va serne guanyador don Enrich Prat de la Riba.

Per últim, déch consignar que durant l'any passat, la Junta Directiva ha seguit ocupantse del cambi de local. Lo resultat qu'en aquest punt no poguerem alcanzar l'any passat, tal vegada'l logrèm en lo present. Avuy no puch ésser més explícit, però tinch la ferma esperansa de que la inaugural de l'any vinent no la celebrarem ja en aquesta sala.

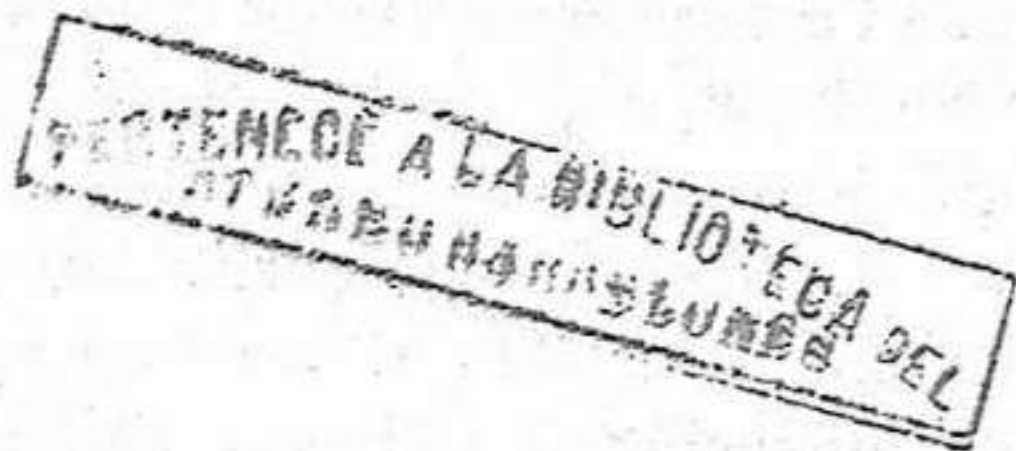
La forsa de la tradició m'imposa'l dever penós de darvos compte dels socis qu'han mort durant l'any. Aquesta llista no es petita per desgracia: heusla aqui:

- Don Fèlix M.ª Falguera.
» Bonaventura Conill.
» Joan Rosich.
» Enrich Schimper.
» Ezequiel Rouviere.
» Antoni Oliva Pagès.
» Emili Renaud.
» Salvador Alsina.
» Joseph Garriga Nogués.
» Ignasi Coll.
» Jaume Margenat.
» Rosendo Jener.
» Joaquim Gispert.
» Heribert Mariezcurrena.
» Ramón Romani.

Procurèm tots, senyors, conservar lo seu recort en aquesta casa, però treballèm al mateix temps pera omplir al buyt que'ns han dexat.

HE DIT.

A continuació'l senyor President, don Lluís Domènech y Montaner, llegí'l següent discurs:

SENYORS:

Lo medi general modern no's pot desconèixer que es ben favorable á las condiciones del poble catalá. Es avuy principal condició de prosperitat y de domini entre'ls pobles, l'avens industrial y la riquesa. La forsa la constituexen grans y costosas fortalesas flotants, castells y máquinas á la vegada, y l'armament es un problema industrial. En altres temps lo valor personal, l'esperit aventurer y l'acometivitat dels pobles, portavan al domini del món; avuy totas aquestas forsas y fins la del número, s'estrellan devant de la organisació saviament concebuda, de l'administració previsorament ordenada y de la potencia é ingeni de las máquinas de guerra, de llarch temps y ab gran cost estudiadas, construïdas y ensajadas.

Poble industriós lo catalá, treballador, intelligent y actiu, previsor y ordenat, individualment emprendor y retingut, induptablement té grans condicions per la vida moderna. Li faltan en cambi l'esperit d'empresa colectiu, l'amplitut y trascendencia de miras,

que s'adquireixen ab la vasta instrucció y ab alternar en las grans empreses universals. Té per altra part un esperit d'assimilació sorprenent. Es admirable la facilitat ab que l'artista, l'industrial y'l comerciant catalá, se posan, no al cap, però sí al primer rengle de sos competidors trasplantats als grans centres d'activitat universal. Sembla que portin ab ells l'esperit d'una rassa vella, acostumada á las grans transformacions de la civilitació en aquestas riberas del Mediterrani.

Donadas aquestas condicions, no faria pas cap por pera sa prosperitat material, ni menos per la significació individual de sos fills, veure á Catalunya intervenir en la vida dels pobles més avansats de la terra.

Però en cambi hi hauria'l perill de que, per la forsa d'aquesta assimilació fácil y en mitj d'una gran prosperitat material, Catalunya desaparegués com á poble y anés á unificarse ab una d'aquestas grans civilitacions modernes que, com la de l'antiga Roma, amenassan dominar lo món enter.

L'ideal d'un poble que com lo catalá se sent créixer sá y robust, ha d'ésser constituir un núcleo de civilitació ab vida y caràcter propi, que donga á sos fills la seguretat, forsa y prosperitat é influexi en la marxa de la civilitació humana.

Si favorable es pera'l caràcter catalá'l medi exterior modern, no axís la esfera immediata en que té sa vida. Camp fácil d'explotació ha sigut pera son comers y pera sa industria Espanya tota, y lucratiu, encara que arriscat esmersament, ha trobat l'estalvi obtingut en los usuraris interessos concedits per la Hisenda espanyola. Però la matexa facilitat de productes pera son treball y riquesa li han criat encongiment y petitesa de miras, á quins ja de per sí era inclinat; l'han apartat del universal moviment y han fet solidaria sa industria y son comers d'un sol mercat de producció insegura.

Pera'l porvenir de Catalunya no espanta tant lo terrible desastre sufert ara com la secular, funesta y obsecada perseverancia en los sistemas que l'han produhit, las immensas, potser invencibles dificultats d'adressar lo camí venider ab la fexuga carga que'ns han posat á sobre'ls errors passats y'ls imminents perills en que posan la existencia matexa del estat, las ambicions exteriors, que la impotencia clarament descuberta, ha d'haver fet náxer.

II

Apenas constituida Espanya ab lo primer govern genuinament espanyol després de l'abdicació del emperador Carlos de Gant, comensan á obrar las causas demolidoras del gran edifici fonamentat per lo profund rey aragonès Ferrán lo Catòlich. Immens es lo imperi, imponderable son poder y riquesa, tan grans com ells son la voluntat é intents de sos governants, però ja de son origen més grans son encara'ls ingènits defectes, los mals hereditaris y'ls vicis constitucionals, que l'havian de portar al acabament que tenim l'immensa desgracia de presenciar. Per un moment una influencia estrangera, la intervenció dels primers Borbons, especialment de Carles III, deté la cayguda. Mes, entregada altra vegada á son propi impuls, governada sense estrany criteri, s'enfonsá més depresa que abans la nació en lo precipici.

Remotament se pot esperar en que'ls vicis del Estat espanyol, que l'han portat á la ruina, millorin; lo mateix los té ara qu'en lo temps de la seva prosperitat, si prosperitat hi ha hagut may en un país enderretit respecte als altres, fins quan estava al devant d'ells politicament, y carregat de deutes, fins quan disposava de totas las riquesas del món.

L'estudi de l'època de l'apogeo d'Espanya desde'l moment en que's regí per si metexa es desconsolador.

Disposa l'Estat de las riquesas d'Amèrica, continuament van y venen barcos carregats d'or, plata y especieria, duas esquadras de trenta naus cada una arriban cada any carregadas de tresors á buydarlos als molls de Sevilla, devant de la Europa que ho mira ab estupor; l'Estat implacable cobra'l quint de tot quant se importa, de tot quant se produeix y treballa en tot lo nou continent, de tot quant se treu de las minas y se recull de sa exuberant vegetació; las Indias portuguesas aportan al abisme sens fons de la hisenda de Felip II la especieria y las pedrerias preciosas; los regnes allavors més rics d'Europa, en poder d'Espanya, los Països Baxos, Nápol, Sicilia, lo Milanesat, son esplotats per lo fisch sense misericordia; lo centre d'Espanya es agobiat per l'*alcábalá*, impost del 10 per cent sobre tot quant se ven y que moltes vegadas per vendas successivas dobla lo valor dels objectes mes necessaris á la vida. Lo rey catòlich, lo rey prudent posa á contribució las cosas més immorals y las més santas: los jochs de cartas y la tracta d'esclaus, la venda de cárrechs públichs, la creuada y lo delme de la iglesia. Tothom reclama, desde'l Papa al últim vassall. Lo rey es implacable. Ho necessita tot pera sostenir l'orgullós domini. Tot ho té empenyat, *consignado* com diuen los documents de la època, las riquesas que venen de las Indias á Sevilla, la meytat dels impostos de Nápol y Sicilia, què sé jo, tot, en una paraula.

Lo deute real ja en 1575 l'estimava un diplomátich á 45 millions d'escuts d'or ò més.

« ... Pensar en lo seu desempenyo—deya,—es cosa, » comunment parlant, que toca en lo impossible, si » Deu no enviés miraculosament una vintena d'anys » de pau continua y d'universal quietut á tota la crisi » tiandat, mitjansant la que'ls gastos extraordinaris

» paressin y fos dada manera al rey de respirar. Però
» com d'axò los pecats de la cristiandat l'en fan sem-
» pre més indigne, y com lo rey, tenint de lo seu en
» totas bandas, ve á trobarse en tots los motius de las
» guerras que en la cristiandat ocorren, més que apli-
» carse á pensar en desempenyar lo alienat, s'ha de
» pensar en trobar nous fondos pera alienar y nous
» gravaments qu'imposar.»

Los bankers genovesos fan á Madrid agost conti-
nuat, enllepolits per l'usura ab l'estat troban vil y des-
preciabile tot altre negoci. Més de cent principals n'hi
há en la cort. Las immensas riquesas de tot lo món
passan per Espanya com l'aygua per un cedás. «Entra
» el dinero en España — diu un manuscrit del sigle
» xvi — como las ánimas en el Purgatorio, *que se van*
» *con Ave-Mariás,*» axis com á Italia y altres nacions
hi entrava definitivament «*como si entrase en el infier-*
» *no donde no hay redención.*» Tot s'encareix, dupli-
cant, triplicant lo seu valor, ningú treballa, tothom
gasta inconsideradament, tot ve de fora. Espanya en-
tera es un dilapidador que ha tret la rifa. Aquí acut
tot lo món á trèureli son or, rientse de sa falta de ju-
dici y de son orgull.

No's pot donar pintura més exacta ni més severa
que la que'n fa'l cèlebre escriptor y diplomátich Saa-
vedra Fajardo en sas empresas políticas:

« Con inmenso trabajo y peligro,—diu—traemos á
« España de las partes más remotas del mundo los
» diamantes, las perlas, las aromas y otras muchas ri-
» quezas, y no pasando adelante con ellas, hacen otros
» granjeria de nuestro trabajo, comunicándolas á las
» provincias de Europa, Africa y Asia. Entregamos á
» genoveses la plata y el oro con que negocien y pa-
» gamos cambios y recambios de sus negociaciones.
» Salen de España, la seda, la lana, la barrilla, el ace-
» ro, el hierro y otras diversas materias: y volviendo
» á ella labradas en diferentes formas, compramos las

» mismas cosas muy caras por la conducción y hechu-
» ras, de suerte que nos es costoso el ingenio de las
» demás naciones. Entran en España mercancías que,
» ó solamente sirven á la vista ó se consumen luego
» y sacan por ellas el oro y la plata, con que (como
» dijo el rey don Enrique *el segundo*) se enriquecen y
» se arman los extranjeros, y aun á las veces los ene-
» migos, en tanto que se empobrecen los vasallos.»

« Si en España hubiera sido menos pródiga la gue-
» rra y más económica la paz, se hubiera levantado
» con el dominio universal del mundo; pero con el
» descuido que engendra la grandeza, ha dejado pasar
» á las demás naciones las riquezas que la hubieran
» hecho invencible. De la inocencia de los indios las
» compramos por la permuta de cosas viles; y después,
» no menos simples que ellos, nos las llevan los ex-
» tranjeros, y nos dejan por ellas el cobre y el plomo.
» Es el reino de Castilla el que con su valor y fuerzas
» levantó la monarquía: triunfan los demás, y él pa-
» dece, sin acertar á valerse de los grandes tesoros que
» entran en él. Así igualó las potencias la divina pro-
» videncia: á las grandes les dió fuerza, pero no in-
» dustria, y al contrario las menores.» (Saavedra Fa-
jardo: empresas LVIII y LXIX.)

Y en mitj de tanta circulació de tant poder, s'alsa sempre amenassador l'espectre de la miseria. No ja pe'l pobre que's baralla per un pá, sinó per lo meteix senyor del món:

« Mirad — deya Felip II en una carta al seu tresorer major Garnica en un dels seus moments d'angunia: — « Mirad lo que con razón sentiré, viéndome
» con 43 años de edad y el príncipe de tres, dejándole
» la hacienda tan sin orden como hasta aquí, y ade-
» más de esto qué vejez tendré, pues parece que ya la
» comienzo, si paso de aquí en adelante con no ver un
» día con lo que habré de vivir el otro, ni saber como
» se ha de sostentar lo que tanto he de menester. »

Y realment no n'hi havia pera menos: teninths tot empenyat, los interessos del deute's menjan lo meteix qu'ara, igual exactament, la meytat, los tres quarts dels presupòsits ordinaris... y'ls extraordinaris sense ordre ni concert, no tenen fi ni compte. Per quatre vegadas en lo regnat de Felip II fa l'estat bancarrota, diguemho com ara: arreglo del deute. També'ls usurers genovesos com los jueus d'ara tenian las sevas ensopegadas, lo qu'es que allavors era dura de fer una intervenció estrangera en lo poble més fort del món. Però tot va venint. Una de las vegadas redueix l'hisenda espanyola l'interès del deute del $7\frac{1}{3}$ per cent al $4\frac{3}{4}$, en las altrás disposa de las rendas *consignadas* pera'l pago dels interessos y dels emprèstits, ò declara nul las operacions financieras de quinze anys passats per considerarlas *usurarias*. Los genovesos alsan lo crit al cel y estrenyen los lligams de las bossas, al semideu li es precis regatejar, tractar, transigir. L'estat espanyol tant allavors, com ara, com sempre, tant en temps del Prudent, com d'Alfonso *el Sabio*, viu constantment del crèdit ò per dirho propiament de la usura.

Prou la gent pensadora de dintre y fora d'Espanya y'ls que rebian directament los cops y portavan la carga, desde las corts de Castilla de la casa d'Austria fins á las cámaras de Comers de Zaragoza d'ara, acumulavan las prescripcions de tots los remeys dels estats ben regits, á Espanya, volentli aplicar á la vegada tota mena d'especifichs econòmichs.

La prescripció de viure una vida modesta y de treball, la condemnació de las empresas aventureras y dels impostos excessius que ab sí portan; la venalitat y abusos dels empleats; la política hidràulica y la industrial y comercial, son objecte constant de las corts de Castilla: tot s'havia predicat á Felip II, á Felip III, á Felip IV, á Carles II... fins ara.

Felip II, com los polítichs d'ara, guardant lo respec-

te y las distancias de temps y d'alturas, contestava semblantment: *Que se vería, que ya se provehería.*

III

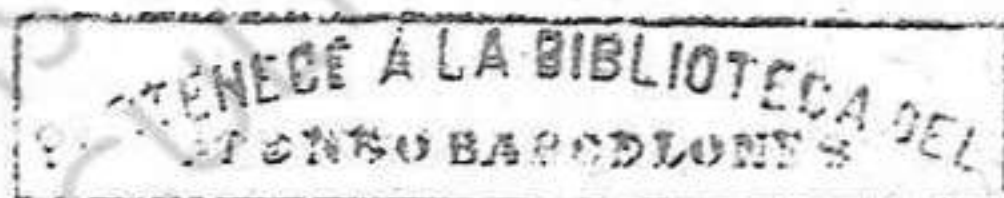
Y realment s'hi pensava reposada y llargament, s'informava y's consultava; s'inspeccionava y veyá y oía y's revisava sense fi, ni acabament, per una immensitat de concellers y concells. L'expedienteig d'ara, aquesta máquina en que tot son rodas que no més rodan y engranatges que no engranan, máquinas en que tot son transmissions de moviments que no acaban en un útil y en treball aprofitable, té'l seu noble origen, si no lo més alt promovedor en la infructuosa y continua desconfiansa del primer rey espanyol. Rey *papelista* li diu un noble escriptor contemporani, lo conde de Luna; res fa enrahonat, tot es escrit; demana *pólizas* ò notas als seus secretaris, als embaxadors, fins al Nunci; s'ho fa posar tot en paper, en columna, dexant tan marge com escrit á estil d'ofici d'ara y allá en lo blanch escriu y escriu personalment fins altas horas de la nit, contestant á cada extrem, consultant sobre cada punt á un ò varis de sos onze concells, rebent los informes, llegintlos y tornantlos, vacilant é irresolut, pera que *lo vean mejor*. Se pren una feyna immensa, treballant un número d'horas y ab una velocitat inconcebible: «El día en que iba á caza — diu » una obra contemporánea — volvía con ansias de volver al trabajo, como un oficial pobre que hubiere de » ganar la comida con ello.»

Allá ahont va en lo poch que's mou lo segueix una paperada imponderable. Se fica en tot, fins en los últims detalls, com diu Donato: «sembla que'l cuydado » de las cosas petitas li pren lo de las cosas grans».

« D'aquest modo de negociar — diu l'embaxador » Morosini — se pot compendre fàcilment ab quanta » lentitut se despatxan los negocis, de lo que'n venen » moltes vegadas inconvenients», no essent lo menor, diu un altre, que's despatxin quant ja no son á temps per l'assumpto.

Inaugura la « Era en que los reyes son papelistas y » amigos de oirlo todo — diu lo ja citat compte de » Luna — y enemigos de se hallar en la ejecución de » sus ejércitos y batallar, que, cuando son poderosos » en hacienda y en grandes tesoros de las flotas, fia- » dos en esto, remiten lo demás en otras manos.»

IV

Lo número d'oficis ò empleos creix com la escuma. Un país en que'l rey, com li diu personalment en carta son mateix *gran limosnero* Luis Manrique, *habia tomado el estilo de negociar, estando perpetuamente asido á los papeles*, havia d'èsser un país d'empleats y d'expedients.

La casa real dona l'exemple; un rey d'austerissimas costums, sobri fins á la frugalitat, té en empleos de sa casa á mil cinchcentas personas. Allí tothom es empleat desde'l duch d'Alba, lo príncep d'Ebolí y lo duch de Feria, grans d'Espanya, nobles y plebeyos; la casa de la reyna es per l'istil, té vintisis camaristas, quatre metges..., y allí tothom cobra. Las corts reclaman de tanta prodigalitat, inútilment.

Méndez de Silva á principis del sigle xvii conta que hi há á Espanya 70,000 empleats, un per cada 129 habitants... y encara sens dupte no arribava als agents subalterns. Osorio al final del meteix sigle los conta-va en 100,000. «La mayor causa (de los males)—deya

» —es más de cien mil hombres que se ocupan en ser
» administradores, arrendadores, registradores, co-
» bradores, comisionistas y muchos oficios y adua-
» nas... que todos se alimentan de las rentas de V. M.
» y de los caudales de sus vasallos.»

La moralitat d'aquests empleats era si fá no fá com la dels d'ara. Escoltèm si no á un estadista de l'època: « El mayor inconveniente de los tributos y regalías » está en los receptores y cobradores, porque á veces » hacen más daño que los mismos tributos, y ninguna » cosa llevan más impacientemente los vasallos que la » violencia de los ministros en su cobranza... y hoy » están en manos de negociantes y usureros, que no » menos despojan á la nave que llega al puerto que » al naufragio, y como los bandoleros, desnudan al » caminante que pasa de un confín á otro, ¿Qué mu- » cho, pues, que falte el comercio á los reinos, y que » no les entren de afuera las monedas y riquezas, si » han de estar expuestas al robo? Y ¿qué mucho que » sientan los pueblos las contribuciones, si pagan uno » al principe y diez á quien las cobra?»

Tot aquest exèrcit y tot l'exèrcit propiament dit, numerós pera dominar lo món y un numerosíssim clero de totas menas; una oligarquía immensa, alta y mitjana, viu allavors sobre un pais pobre, despoblat y sense industrias. Problema insoluble com ara.

V

Perque no hi há que ferse ilusions; aquell rich é industriós pais de que sempre en temps passat nos parlan los escriptors, se va allunyant y allunyant en la historia á mesura que's van estudiant èpocas més y més remotas en los documents originals.

Relativament al progrés dels seus temps entre las demás nacions, era Espanya en la època del seu apogeo, tant inculta, despoblada y sense industrias, com ara, potser més que ara respecte als temps y á la civilisació moderna. Los escrits dels estadistas nacionals y extrangers que havian estat temps á Espanya, diplomátichs de gran talla, que tals havian d'ésser pera representar als pobles més cults de la terra al costat del rey més poderós, no dexan lloch á dupte sobre aquest punt.

Donato y Morosini embaxadors de Venecia son ben esplicitos en las relaciones que de las cosas d'Espanya fan al Senat de Venecia. Diu Donato: «Espanya, si » se exceptúa Portugal, no conté més de vuyt milions » d'ánimas, aproximadamente. L'abundancia de las cosas » necesarias á la sustentación de la vida... prové » del poch número d'habitants que té respecte á la » va grandaria... per la falta d'homes (lo país) es dexat » incult ò es rarament cultivat...

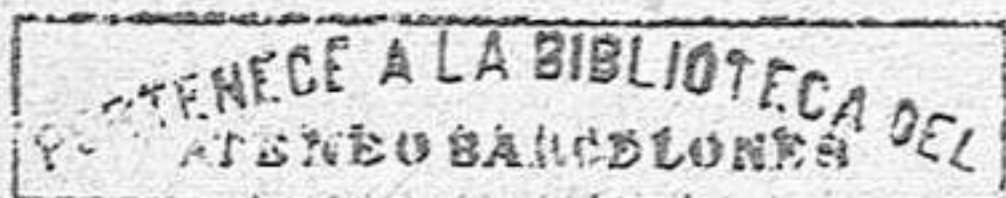
Morosini detalla encara més aquests conceptes é insisteix descarnadament en nostres vicis nacionals.

Las exclamaciones d'ara sobre las causas de nostra decadencia semblan calcadas de las dels publicistas castellans dels sigles xvi y xvii. A finals del regnat de Felip II diu un d'ells: «No hay quien quiera esmerar- » se ni darse al estudio de las armas y de las letras, » viendo que por acá á sueño suelto, holgada y vicio- » samente se hacen los hombres nobles sin serlo... y » los que trabajan dejan sus artes y oficios por verse » tenidos en poco de los ociosos.» Per axò demana que's perseguexi «este maldito vicio ocioso, que en » nuestra España está cubierto debajo de varios nom- » bres.»

Tots, tots predican lo treball agrícola é industrial, lo comers, la economia, la previsió pera contenir la ruina: «lo que más aumenta la población es la agri- » cultura — diu Fernández Navarrete; — las artes y

» oficios mecánicos aumentan así mismo las provin-
» cias», afegeix; « la falta de fábricas y comercio—diu
» un altre — que había consumido los caudales y va-
» sallos; » « la ruina de la monarquía procede de los
» artesanos » — diu lo de més enllà; « la esterilidad y
» falta de potencia de España ha procedido del desam-
» paro de las artes», repeteix Martínez de la Mata, y
com un eco ressona lo meteix en Olivares, Moncada,
Ceballos, Castañares, Henín...

Los clams se reforsan en las obras dels homes d'estat, de Saavedra Fajardo y Fernández Navarrete fins á Aranda, Campomanes y Jovellanos y'ls concells del Estat regonexen lo mal y reclaman inútilment *remedios heroicos*, com las corts de Castilla de 1619. Lo domini del món lo declaran la calamitat de la nació. Saavedra Fajardo en lo descubrimient de las Indias hi veu lo naxement de tots los mals d'Espanya y á la introducció de sas riquesas atribueix l'esperit de domini, l'orgull y la ociositat, quina generació descriu en hermós llenguatge de clara filosofia. Jovellanos dedica casi totas sas obras á propagar la organisació del treball nacional, de l'agricultura, del comers, de l'industria: d'ellas es hermós resumen l'elogi de Carlos III, en la Econòmica de Madrit. Però l'administració y política espanyola, si un moment se deturan, reprehen fatalment son camí.

VI

No son los escriptors nacionals solament los que posan devant de tots los altres al soldat espanyol de la gran època. Aquella infanteria espanyola que admirava al món es ponderada per los escriptors polítichs y militars, amichs y enemichs.

« En l'exercici de las armas de la guerra — diu un » diplomátich italiá del sigle xvi — han dat (los es- » panyols) admirable èxit, perque son pacientíssims » en los treballs, amistosíssims entre ells, astutíssims » en las estrategemas (de las que fan especial profes- » sió) atrevits, promptes y units en lo combatre... de » manera que s'han fet formidables á tot lo món.»

Y pe'l meteix estil no paran de ponderar l'atrevida marxa del Duch d'Alba d'Italia á Flandes, passant ab 13,000 veterans espanyols, solament, á través de païssos hostils, pobladíssims com la Fransa; l'assalt y'l siti d'Amberes fet ab 3,000 homes no més... y tants y tants altres actes que consideran heroychs.

Y acte de justicia es que fins ara s'han degut admirar semblants qualitats en los restos del gran exèrcit que, demacrat de privacions y febras de consumpció, s'han sabut batre com hèroes quan al combat los han dut sos generals.

Desgraciadament no parlan pas axis, de la direcció y previsió que'ls manava, de l'administració que devia sostenirlos, ni de la política que'ls feya moure. Ne parlan d'aquells los contemporanis com parlan si fá no fá dels d'ara'ls periòdichs extrangers. « De capitans — diu un — no pot S. M. (Felip II) estar pitjor » de lo qu'está, perque en efecte no'n té d'altre que » hagi comandat exèrcit salvat sino'l Duch d'Alba, » vell ja de 80 anys, malalt y mal satisfet. »

Del material d'artilleria diuen qu'es poch, dolent, mal cuydat y treballat fora del regne.

L'embaxador Donato li criticá á Felip II qu'en tota Espanya (á pesar de tenir tantas guerras) no hi há ni un dipòsit d'armas ni d'altres municions, y com exemple deplorable de semblant descuyt posa literalment, que «quan la sublevació dels moriscos de Gra- » nada, no's van trobar armas per posar en las mans » dels que devían resistir, ni cosselets, ni morrions, ni » arcabusos, ni altrás cosas necessarias; y calgué es-

» perar que'ls portessin d'Italia ab difficultat y dilacions... ab gran admiració—diu—dels que observan allavoras aquellas faltas»; ni varen servir pera després d'escarment. « Y que la metexa falta hi há també en las cosas pertanyents á las galeras que jo no sé atribuhir á altra cosa — diu lo diplomátich veneciá — que á negligencia y á aquella mena de mal entesa confiança en la grandesa de las forsas propias y en lo poder sempre serhi á temps, que tantíssimas vegadas enganya als prínceps y á aquells que'ls aconsellan.»

Las dexadesas de la administració y las faltas de pagos de la soldada, son la mort dels generals de Flandes. L'hàbil diplomátich y organisador Lluís de Requesens axís s'hi va morir, com també lo gran estratègich Alexandro Farnesio. Quexavas amargament lo primer á sa arribada á Flandes, de que'l Duch d'Alba l'havía dexat «sin un real en caja y sin medios de adquirir dinero con qué satisfacer los gastos ordinarios» que devia als mercaders, provehidors y particulars; als soldats d'infanteria 2.500,000 escuts d'or y 3.500,000 á altres cossos d'exèrcit y que havia consumit no solament tres millons d'or que hi havia á la caixa d'Anvers, los milers d'escuts dels bens embargats y las barras d'or ò plata ab gran pena enviadas pe'l rey, sinó lo qu'era pitjor, que havia dexat empenyadas «las letras de cambio que se esperan de España. » No tengo — deya més endevant en altra carta al rey — no tengo para comprar una onza de pólvora, ni aun con qué comer en mi casa; pues mi plata y lo demás que en ella tenia, se ha ido entregando al pagador del Ejército, y se ha ya consumido»; y en otra ocasió, ja malalt de mort, escrivia: «Cuán feliz sería muriendo pronto, para que otros, y no él, participasen al rey la pérdida de los Países Bajos, que no habrán sido conquistados por el enemigo, sino que se les dará, no tomando á tiempo las medidas

» necesarias», y finalmente, més apurat encara veient qu'el rey havia liquidat comptes de quinze anys anul·lant los compromissos «por considerarlos usurarios», li escrivia «soy de opinión que, aunque V. M. los de-
» je (á los Países Bajos) cuasi en república, les con-
» ceda lo que quisieren, con que ellos aseguren el con-
» servar la Religión Católica y la autoridad de S. M.»

Si seguissim la historia de la guerra de Flandes trobaríam encara més y més analogias ab los dolorosos fets pròxims.

Guerras axis dutes en països sublevats, per qüestió religiosa y patriòtica, carregats d'impostos y assolats; ab las tropas d'ocupació sense cobrar ni menjar de lo seu, havian d'acabar desastrosament. Los soldats se amotinan á cada moment per falta de pagas, se constituexen de vegadas en cantó independent, posan impostos pe'l seu compte, açaban de vexar al país, que s'alsa unánim prescindint de partits y religions pera *expulsar al extranger*. ¡Tal nom lo dona al fill del Emperador la lliga de Gant, la propia ciutat natal d'aquest!

VII

No faltan tampoch en los desastres navals d'Espanya, en la Invencible ò en Trafalgar, valor y abnegació en lo mariner, ni noblesa y fins gran inteligencia en molts de sos capitans. Hi falta, com sempre, previsió y preparatius, hi falta organissació. Poch abans d'empendres la Gran Armada, fan constar los diplomàtics de la època lo mal estat dels arsenals, la poquedat de las naus, son mal manteniment y sa deficient artilleria. Del arsenal de Nápoli, recort de un gloriós passat, diu textualment un «que l'ha vist mes-
» qui, desconcertat y desprovehit de tota mena de co-

» sas... indigne de tant gran ciutat y de tant noble lloch»; del de Barcelona ne parlan per l'estil. De las galeras propias d'Espanya diu Morosini «*che sono le peggio tenute di tutte le altre y que costano nulla di meno di tutte le altre.*

La Gran Armada contra Inglaterra, de llarch temps previnguda, ne dona prou rahó. Mor lo Marquès de Santa Cruz que la preparava, encarrega Felip II lo seu comandament al Duch de Medinasidonia. Ab estranyesa y esglay del propi almirant, contesta á Idiaquez, secretari del Consell d'Estat: entre altras diu las següents cosas, que serian increibles sinó s'hagués publicat oficialment l'original... «Señor, yo no me
» hallo con salud para embarcarme, porque tengo ex-
» periencia de lo poco que he andado en la mar que
» me mareo, porque tengo muchas reumas...

» Demás desto sabe vuestra merced... que estoy con
» mucha necesidad... que para ir á Madrid las veces
» que lo he hecho, ha sido menester buscar el dinero
» prestado y parte del adovio. Mi casa debe novecien-
» tos mil ducados, y así... ni tengo un real para gas-
» tar en la jornada.

« ... ni por mi conciencia ni obligación puedo en-
» cargarme de este servicio, porque siendo una má-
» quina tan grande y empresa tan importante, no es
» justo que la acepte quien no tiene ninguna experien-
» cia de mar ni de guerra, porque no lo he visto ni
» tratado...

..« ... no trataré de embarcarme porque he de dar
» mala cuenta caminando en todo á ciegas y guiándo-
» me por el camino y parecer de otros que ni sabré
» cuál es bueno ó cuál es malo, ó quien me quiere en-
» gañar ó despeñar.»

Y no obstant li encarregan després.

Apenas sortida de Lisboa, camí de Inglaterra acaban los barcos l'aygua que duyan pera tres mesos y se troban que'ls queviures son dolents y podrits. La nau

capitana se fica á la Corunya, algunas altras la seguexen, las demás escampadas, sense avis ni guia van á parar á diferents ports. Es menester fer nova y llarga reunió, quasi's desisteix de la empresa.

Tots sabem còm va anar. No's va creure á Recalde, á Leyva, á Oquendo, als bons marins que portava. Los barcos inglesos eran molt millors, lleugeríssims, més ben armats d'artilleria, tenian tripulacions de veras; entravan y sortian del combat quan volían, may se'ls hi va poder fer acceptar un abordatge en que hauriam tingut superioritat; á lo millor los nostres van acabar las municions, las balas especialment, quedavan barcos endarrerits, algun tingué de combatre ab set contraris com li passá á Recalde; altres ab averias foren abandonats al enemich, «parecia que ca» minaba la armada solamente á salvamento» — diu Cabrera de Córdoba; — «ó á la huída» — diu Fernández Duro.

Prou imprecavan los bons marinos al general. Diuen que Oquendo desde'l seu barco cridava als de la capitana de *gallinas y pescadores de almadraba*. Lo desordre arribá al máxim al fondejar en lo port de Calais l'Armada; los inglesos, aprofitant lo vent per ells favorable, li aviaren vuyt barcos encesos y carregats d'artilleria; pera evitar los brulots s'hagueren de picar precipitadament las amarras dexant las áncoras; y la esquadra desprevinguda, ab vent que la tirava sobre la costa, se va desbandar; cap als mars del nort va anar á perdres sense tenir municions ni organisació possible pera tornar pe'l canal.

Actes heroychs prou n'hi va haver: Huch de Moncada, Setantí, catalans per cert, y altres se van dexar matar pera no abandonar lo seu barco; Bertandona, Recalde, Oquendo, van embestir diferentas vegadas, quasi sols, lo gros de la esquadra inglesa pera veure de lograr un abordatge general.

Rara coincidencia ab un fet modern! la primera no-

ticia arribada á Espanya després de la desfeta, va ser que havia estat una gran victòria. Se conserva la minuta de la carta en que Felip II felicitava al Duch de Medinasidonia.

VIII

L'estudi de la política tradicional d'Espanya oprimeix lo cor pera'l porvenir, omple d'espant l'ànima al considerar que persistint en ella no han de parar los desmembraments que fa tres cents anys que duran y que ara, com la acció disgregant ja no té membres exteriors que destruir, arriba ja al cos de la patria: y encara en mitj de tants desastres y de tanta impotencia ressona la veu impenitent de domini.

Aquella antiga política catalana-aragonesa conciliant y enèrgica que anava á son fi conquistant regnes y aliats á la vegada, fentse súbdits y amichs alhora en tota Europa, que feya desitjar als reys catalans d'Aragó com senyors lliberals y justiciers, que dels païssos conquistats ne treya almirants y generals, soldats y mariners pera conquerirne d'altres y legisladors pera constituirlos autonòmichs, fiels y lliures; aquella política que feu de Mallorca conquistada lo primer poble mercant del Mediterrani; de Valencia ab sos artífices moros respectats y protegits la mestra é introductora de las arts industrials del orient á Europa; de Sicilia lo graner del mar llatí, y de Nápoli, ab sos artistes y lletrats, la cort més culta de la terra, aquella política acabá al centralisarse'l govern d'Espanya.

Los brillants esplendors d'ella asombran al món á la posta del regnat del emperador Carlos V. Com preliminar d'entrega del ceptre á son fill, lo fá conèixer á tots sos súbdits, al món enter de que li vol entregar

lo govern. Andrea Doria, 'l genovès, hereu d'aquella dinastia d'almirants fet súbdit fiel y poderós, lo conduheix y l'entra triomfant á Gènova y á la casa de sos majors que tant havian combatut á Espanya; Milán, la ciutat qu'en fet d'armes de luxu y de civilisació material anava al devant de las grans ciutats de la cristiandat, envia á rébrel doscents gentilhomes completament vestits de finissimas cotas de malla milanesas; las damas de la noblesa montadas en carros fantástichs *li fan carrer*; passa per archs triomfals y vias engarlandadas que s'avansan fins quinze millas de cami de la ciutat; los quadros dels grans mestres tapisan las fatxadas y sota un dosser esplèndit l'acompanya'l cardenal de Trento y lo príncep del Piamont; l'aclama tot un poble rich y lliure ab sos prínceps al devant.

A Bruselas altre tal: may s'hi havian vist semblants festas, ni ab la fastuosa cort de Carlos *lo Temerari*. Las presideix Carlos V y sas duas germanas, la regenta dels Paissos Baxos y la reyna viuda de Fransa. Los magnats més grans del país, com si aposta se volgués fer més terrible lo contrast ab lo que després ha de venir, son los companys dels jochs del príncep que havia de ser després Felip II. Allí hi té de competidor de torneig al gran compte d'Egmont, lo que fou després l'hèroe de Sant Quintín, l'embaxador que feu son casament ab la reyna Maria d'Inglaterra, decapitat finalment per fiel á las llibertats de son país y confiat en la llealtat del Rey; allí está de mantenedor aquell Montmorency, compte de Horn, lo gran Almirant, son desgraciat company de suplici; allí d'Aremberg, Mansfeldt, Hubermont, tots aquells noms que feren cèlebres las insurreccions de Flandes, junts ab Emmanuel Filiberto, lo Duch de Saboya y Manríquez de Lara; entre'ls jutges hi há aquell duch d'Alba qu'havía d'ésser de terrible recort en lo país... tots units per l'autoritat y política, més qu'europa, altament humana del

Emperador, de caràcter lliure, atractiu y afable com flamench, astut y polítich com un italiá, y ab la serietat y amor propi d'un espanyol.

En aquell viatge comensa la política propiament espanyola. Lo príncep no parla ni vol saber més que d'Espanya, lo poble y los diplomátichs temen que quan regexi los seus estats se servirà exclusivament d'espanyols «á quina nació — diu Marino Cavallo— » es més inclinat de lo que convinga á príncep que » vulga dominar á diversas».

Vol lo seu pare ferlo elegir son successor en l'imperi, y'l porta á Augsburg. Quan lo conexen, de cap manera'l volen los nobles y prínceps del Imperi, preferexen la rama menor de la casa d'Austria, al germá de Carlos V, Ferrant ò son fill Maximiliá.

Acostumats á las atencions del gran Emperador que'ls reb com iguals, los consulta y afalaga, encaxa ab ells, los saluda descubrintse... los hi es desagradable aquella criatura real extranya á sos usos y criteri, que ni's digna girar los ulls, ni despedirse dels grans senyors que l'acompanyan. «D'una educació axis feta » — diu l'embaxador Michele Soriano — se'n seguí » que quan S. M. sortí la primera vegada d'Espanya, y » va passar per Italia, Germania y Flandes, va dexar » impressió per tot d'ésser d'ánim sever é intractable; » y per axò fou — diu textualment — *poco grato á italiani, ingratisimo á flamenchi, ed á tedeschi odioso.*»

L'últim acte de soberania de Carlos V, lo pinta Prescott; sembla un símbol. L'emperador llegeix l'acta d'abdicació devant dels estats de Flandes en mitj del plor general... «Reynèu sobre'ls vostres súbdits de manera que meresqueu sa afecció...» diu á Felip II, y tremolós y commogut, no dexantlo tenir dret la malaltia, en tant solemne acte apoya la seva mà sobre l'espatlla d'un jove magnat... aquell Guillém d'Orange, que fou després lo desterrat Guillém lo *Taciturn*, mort d'estranya manera, però que va promoure abans l'in-

surrecció de Flandes y fou lo fundador d'una dinastia independent.

L'estret exclusivisme de la política espanyola moderna s'entronisa. Los diplomátichs de l'època aliats d'Espanya la judican ja severament. Leonardo Donato embaxador de Venecia á Espanya en temps de la lliga contra'l turch, ne fá relació al senat de son país y entre otras moltas cosas diu: «... haventse (lo rey) » del tot oblidat del seu origen tudesch y flamench, » s'es fet en tot espanyol, no estima ni favoreix, no's » fia de cap altra nació com de la seva propia caste- » llana. A aquesta son confiats los governs, castella- » nias y'ls oficis (ò empleos) no sols de la propia Es- » panya, sinó encara de tots los demés estats seus. » D'aquesta nació quasi sola está formada la seua cort » y'ls ministeris del palau reyal; d'aquesta estan sem- » pre en peu aquellas vellas milicias qu'en los presi- » dis ó guarnicions estan dispersas, y al contrari las » italianas y otras extrangeras se desfan desseguida de » passada la ocasió; á aquesta nació son conferidas » encomendas, beneficis y tot lo que de bo hi há.»

Res llegalitima aquest predomini. Ni la civilitació major, ni la superioritat organitzadora: Flandes, la Borgonya, lo Milanesat, Nápoli, la mateixa Catalunya son dels païssos més avansats del món en civilitació, en industria, en comers, en política; ni tant sols la llegalitima la forsa de la conquesta; tots son païssos hereditats, germans entrats de sa consentida voluntat en confederació, y la soberania de tantas distintas rasses, la seva hegemonia, no devia ésser regalada á una sola rassa perquè'l rey hagués nascut y fos educat entre ella y resultés encarnació viva de son caràcter.

Llarchs son los estudis sobre las cosas d'Espanya dels embaxadors venecians, però solament los dos publicats de R. O. per la Academia de la Historia, donan més llum sobre las causas de la decadencia que totas las disquisicions fetas d'ara poch. L'esperit de

las naciones germanas després emancipadas d'Espanya está allí ben en clar. Del regne de Nápoli diuen qu'es riquíssim però que'ls impostos reals s'ho dragan tot, y que la pagesia es per tal causa tan miserable y necessitada que per ella molts li diuen á aquesta provincia: *il regno degli stracciati* (lo regne dels espellifats). Grans y petits *veuen de mala gana'l domini de las sevas cosas en mans d'extrangers y odian als espanyols los pobres per los excessius gravamens y'ls grans per no gosar d'honors, ni cárrechs.*

Lo modo de fer justicia á sas reclamacions, l'espliqua pintorescament Morossini. Com que sempre se queixan per sistema á la Cort, no se'ls escoltan may y axis los enviats á governarlos *atenen son personal interés sense témer las lamentacions.*

Lo regne de Sicilia es lo més fèrtil de tots, los gastos no arriban á la meytat dels productes però'l rey gasta tot lo sobrant y encara té empenyat lo regne.

Del Milanesat, diu Donato: «Los ánims dels milanesos vers S. M. y la nació espanyola no son comunment molt amistosos porque las talas y gravamens son grandíssims y S. M. y ls seus ministres estan ferms, en que de lo que's recauda y no de subvencions externas s'ha de defensar y mantenir l'estat. A més que la nació espanyola veyentse avuy tant dominadora — afegeig — usa més altanería de la que'ls italians voldrian y li seria més útil si d'altra manera ho fés.»

La situació que crean al Milanesat los impostos y las continuas guerras en son territori, diu Morossini *que té tan treballats á aquests pobles, qu'estan mitj desesperats.*

La cèlebre frase del *último soldado y la última peseta* té també la seva precedent aplicada per Felip II á las guerras de Flandes: «antes de transigirlas — escrivia — perderé todos mis estados y cien vidas que tuviera, porque yo no pienso ni quiero ser señor de

» herejes... y si no se puede remediar todo como yo
» deseo sin venir á las armas, estoy determinado á to-
» mallas, y ir yo mismo en persona ha hallarme la
» execucion de todo, sin que lo puedan estorvar ni el
» peligro, ni la ruina de todos aquellos países, ni la
» de todos aquestos países que me quedan...»

Lo que no va evitar que l'implacable duch d'Alba, després d'haver espantat al món ab las execucions del *tribunal de la sanch* impotent pera reduhir la insurrecció que havia provocat, demanés al mateix rey que procurés *por todas las vías posibles y con todas las blanduras que en el mundo se pudiesen hallar* la reducció dels flamenchs, contestantli'l rey á la seva demanda de socors que sense dificultat li trobaria un successor hábil y fidel que acabés *con su moderación y clemencia una guerra que no se puede fenecer con las armas ni á fuerza de severidad.*

Desgraciadament, com ha succehit després tantas vegadas, ja no hi era á temps.

IX

PERTENECE A LA BIBLIOTECA DEL
ATENEOR BARCELONES

Com acabem de veure, son crònichs los mals que han portat l'estat espanyol á sa actual situació. Los sufria ja en la època de son major predomini, y ells l'han precipitat als últims desastres.

Los remeys que per totas parts se li proposan son caríssims; aquesta farmacopea universal en qu'entran desordenadament barrejadas tótas las drogas socials vingudas de totas las èpocas y de tots los païssos, encara que's reduhissin á las poquíssimas més precisas, per exemple á la política hidràulica, com ara diuen, pera aplicarla á un país tan atrassat, pobre y tan difícil de millorar, com es lo gran núcleo central d'Espa-

nya, necessitaria'ls recursos, l'ordre y l'administració d'un país avansadíssim y rich, com per exemple Inglaterra ò Fransa. Y per lo contrari, nos trobem formant part d'un estat artificialment constituït, tenint d'atendre á un deute immens, á quin interès no arriban quasi'ls ingressos, y á sostenir per compromisos ja contrets á exèrcits permanents d'empleats de tots estaments y de classes passivas, oligarquia immensa, inútil pera'l treball ara necessari, y que ha de mantenir un país de curtíssima població, sense industrias y ab agricultura atrassadíssima.

Impossible es que la Espanya central, en tals circumstancias, impulsi á Catalunya pera organitzar-la com un poble modern. Al contrari, Catalunya, país rich, industriós y comerciant, hauria de servir de punt de partida, si fos possible, pera la reorganización de las otras regions espanyolas. Y per altra part Catalunya, plena de vida, té'l dret d'assegurarse'l seu porvenir, que veu amenassat de mort per la postració d'Espanya. La seva salvació y la seva organizació com poble modern la pot lograr per sí mateixa, fent ab sos recursos y son crèdit lo que no pot fer per ella l'Estat centralisat en son profon decahiment y ab lo descrèdit de son deute.

Pera pendre son lloch en la competencia de la vida moderna necessita immediatament Catalunya las obras públicas que li permetin disposar de las riquezas grans ò petites, no ho discutim, de son territori. Las minas y'ls carbons del Pirineu y de sas aspras montanyas interiors, los productes agricolas de la major part de sas comarcas, no tenen sortida al comerç dels grans centres per falta de comunicacions. Es precis posar á disposició de la industria las forsas immensas que, improductivas, arrastran al mar lo Segre, los Nogueras y tants altres rius de nostra terra.

Es menester fer desseguida las arterias capdals més necessarias els ferrocarrils fa anys y anys estudiats

y fins comensats, entretinguts en sa realisació per l'etern expedienteig espanyol ó per dificultats econòmiques que no pot vèncer la iniciativa privada. Catalunya per sí té dret de resoldre aquestas dificultats y obligació de costejar y fer de sa propietat aquestas vias que han de constituhir la riquesa del país, però que per molt temps arruinarian á sas empresas.

Tota la part propiament regional d'aquestas líneas deurian ser propietat de l'administració catalana, costejada ab operacions fetas ab las societats de crèdit de la terra y per aquestas construhidas y explotadas mitjansant contractes ab tot son material fixo y movable elaborat en lo país en tot quant fos possible, creant las industrias novas precisas encara que's tingués de recórrer en un principi á personal hábil extranger.

Per iguals procediments es precis també distribuhir equitativament á nostra agricultura y á nostra industria las riquesas que'ls nostres majors rius llensan al mar. També gran part d'aquesta obra que necessitem está estudiada, també dormen lo son del encantament de las oficinas ò la espera dels capitals que s'hi vulgan perdre pera fer la riquesa del país. També aquesta empresa pertoca á l'administració catalana; també de sa propietat deurían ésser y ella resoldre per sí mateixa y breument los expedients, expropiacions y execució.

També es precis treure las tutelas del Estat sobre las obras dels ports y la intervenció de sos funcionaris en ells. Los resultats son una desgracia; los que toca los fa tart, cars y malament, y la major part los dexa intactes á l'acció de la naturalesa. De Barcelona á Fransa en tantas lleguas de costa y ab ports naturals, que per sa inseguritat tant ho necessitan, no hi fa cap obra; de Tarragona al confí de Catalunya tampoch. Seria precis fixarse en l'acabament ò millora artificial d'algun d'aquests, acabar rápidament los co-

mensats, constituhintloshi crèdits regionals, fondos é impostos specials y juntas de comerciants, marinos mercants y naviers qu'en ells entenguessin lliurement baix sa protecció y suplint á l'administració catalana.

Dels antichs boscos de Catalunya, especialment dels del Pirineu, que de temps ja remots ponderan los estrangers, no'n queda ja quasi ni rastre. Las grans pinedas, de que's bastiren las grans esquadras catalanas de la edat mitjana y gran part de la espanyola del renaxement, y dels que fins ben passat mitj sigle present, se construhian nostras casas, son rostos immensos de pedregám. No hi ha contribuhit poch l'Estat en sa desaparició; encara ara arrebassa fins los que quedan en las esquerdas de las penyas del Montserrat.

Cal restaurarlos depressa en las sonas altas montanyosas, especialment del Pirineu, naxement y fonts dels nostres majors rius, pera regularisar y restaurar lo règimen de las ayguas. Es menester comminar, protegir ab condonacions tributarias als propietaris porque replantin y conservin; expropiarlos si es precís, fent grans plantacions l'administració pe'l seu compte, ab incansable constancia, porque la feyna aquesta de restauració es immensa y no's pot fiar á prèdicas y festas, sinó al exemple y á la lley que hi obligui y ho protegexi.

Molt s'ha dit ara sobre l'estat de la ensenyansa universitaria á Espanya, sobre lo que son las oposicions pera provehir cátedras, la ensenyansa que s'hi dona, la rutina que hi governa, l'ensopiment que hi regna, los llibres de text que s'hi venen y'ls simulacres d'exámens que s'hi fan. Salvant honrosíssimas excepcions, molt més se podria dir, però dintre de sa gravetat son encara petitesas comparadas ab las deficiencias del sistema general.

Tots sabem com son las universitats modernas. Al entorn del edifici principal de las aulas majors s'extenen, escampats en jardins com á Estrasburg, ò en di-

ferents barris de la ciutat com a Viena y Berlin, laboratoris formant edificis apart, observatoris, instituts físichs y fisiològichs, anatòmichs, salas d'operacions quirúrgicas y bacteriològichs anexas als grans hospitals... Las institucions universitaries son un gran taller ahont s'apren la ciencia prácticament y, lo qu'es més, ahont s'adquirexen hàbits de treball assíduo y constant. Los joves hi aprenen de ser homes útils, nó oradors, ni desenfeynats ab títol.

Pera avansar cal entrar per aquest camí y per aquí tampoch l'Estat central hi pot entrar. Ab prou feynas pot ara ab lo personal miserablement pagat. Las cátedras no donan per viure decentment. D'aquí'l negoci dels llibres de text, las conferencias donadas á casa ò per gent de la familia. De material pera treballar, que deuría ser lo principal, no n'hi há... ni consignacions, y las matrículas costan un sentit; las universitats no son un servey, sinó un negoci.

Es menester fer autònoma la universitat de Catalunya; que s'organisi més amplia y práctica, disposant de lo que l'Estat hi destina ara, y de lo que Catalunya mestressa de sos recursos té obligació d'afegirhi; que puga tenir fondos propis, recabarlos dels particulars y corporacions, imposant matrículas més ò menos pujadas, segons las necessitats de las ensenyansas; acceptar y administrarse donatius y llegats, si son estat florent la'n fa acreedora.

Fugint de l'embrutidora tutela del Estat, cal que's trie y's formi son professorat y sos directors ab los procediments que be li sembli. Que cridi cada any á sas cátedras algunas de las grans capacitats extrangeras pera darhi cursos curts y prácticichs de las especialitats y dels descubriments, experiencias y operacions novament fetas; cursos ahont hi pugan concórrer matriculats professors, homes ab títol, y hi vagin obligats los estudiants qu'estigan ja en estat d'aprofitarsen. Es precis que puga pensionar á sos millors alumnes

perque completin al extranger las especialitats pera las que més disposicions mostrin. L'Estat no hi deu intervenir més que pera fixar lo minim de las ensenyansas qu'ell pagui, pera que tingan validès nacional los títols. La Universitat catalana ha de ficsar un nivell molt més superior.

Pera ser un gran poble industrial y comerciant de veras, Catalunya necessita també las universitats de aquestas materias: una gran escola superior y práctica d'arts industrials, un altra d'industrias químicas y mecánicas, un altra de comers superior fins á l'altura de las necessitats corrents del extranger.

Las escolas industrials han d'ésser essencialment prácticas: fins las classes teòricas han d'estar formadas principalment per exercicis de copias, de proyectos, d'análisis y obtenció de productes segons sa naturalesa, y sobre tot, al costat d'ellas, hi ha d'haver veraders tallers modelos per seccions d'industrias similars. En ells lo fill del gran industrial, del propietari y del home de carrera, deuria treballar ab la brusa del obrer y al costat del verdader obrer. L'administració deuria emplear en aquests tallers, pagántloshi son jornal, á treballadors fadrins joves y dels més hábils, que tinguessin superiors disposicions acreditadas en exámens. Aquests deurian cursar las ensenyansas teòricas y seguir en tot ab los alumnes matriculats arribant com ells á mestres ò enginyers. En los tallers servirían pera ensenyar lo treball práctic als alumnes no treballadors. Los tallers dirigits per industrials inteligents del ram; las cátedras teòricas, per homes de carrera professional que intervinguessin en los oficis respectius.

Las carreras d'enginyers, arquitectes y demás facultativas, deurian passar, previa y respectivament, per las prácticas industrials ò d'industrias artísticas: vindrían á ser un doctorat llarch d'aquestas.

La ensenyansa comercial se completaría per viatges

y estudis pràctichs fets ab pensió per los alumnes sobressalients, á sa costa per los altres, en los llochs dels mercats que ab Catalunya tingessin ò poguessin tenir fructuosas relacions.

L'ensenyansa tota tindria d'estar montada com un establiment industrial, ab horas ficsas de treball, ab la jornada de las nou ò de las vuyt... horas, y acabadas, lo descans. Axis se crean hàbits de treball: res de feynas á casa obligadas y passeig voluntari á totas horas, ni apendres las cosas de memoria, res de farts de llop pera examinarse. Semblan los exámens nostres un cuento moro: un pobre home per ordre d'una fada burleta cava y cava en una nit fins á omplir un sach de terra; arribat devant de la familia, al tribunal dihem, aboca'l sach: sembla qu'escampi or y pedreria; al sentdemá, quan va per disposarne, tot torna á ésser inútils terrossos.

La ensenyansa elemental de las arts y ciencias deuria extendres y difundirse per las comarcas totas de Catalunya. Cada centre de comarca, cada vila important y ciutat petita de la nostra terra deuria tenir una escola, ahont sencilla, clara y elementalment s'ensenyessin los principis fundamentals de las ciencias, de las arts y de las lletras.

Porto vint y tants anys d'ensenyansa en escola superior sobre d'altres dotze ò tretze d'alumne d'universitats y escolas: la obsessió nostra en l'ensenyansa superior es que sempre haguem de comensar á explicar los principis més fundamentals de las ciencias ò arts qu'hem d'aplicar; casi cap alumno ve preparat. Ab l'enfarfech de moltas cosas y moltas asignaturas y de textos quilomètrichs, quedan negats los principis fundamentals de tot: no tenen los alumnes en lo cap més que una confusió de noms. Ja seria hora de que sapiguessin poch, però ben sapigut.

Aquestas escolas, sense donar cap títol ni cap exámen, y trayentlashi las pretensions pedantescas d'ara,

servirían com un batxillerat, però més elemental y més ben reblat. Lo número de sos professors deuria ser molt curt, de quatre á sis. En cosas tan elementals se poden fer sense dificultat duas ò tres classes diarias, com las que fan per tot arreu los professors particulars. D'aquestas plassas se'n podrian encarregar mestres apropòsit, ò personas de carrera de la localitat, ab lo que lograrian dos cosas: ensenyar sos conexements y no pèdrels ells.

Aquestos conexements elementals se deuen avuy posar á disposició de tothom, fins de las classes menos acomodadas, y per axò s'han d'extendre á las poblacions més fàcilment assequibles de cada comarca.

Aquestos matexos conexements posats de manifest ab no més extensió, però ben sapiguts, en las facultats universitarias, mediant exámen servirían per ingressar directament en ellas y en las escolas industrials, agrícolas y comercials.

Pera completar las ensenyansas tècnicas, deurian organisarse en las poblacions industrials d'alguna importancia escolas especials de las arts é industrias que tinguessin ò poguessin tenir aplicació productiva en la localitat, axis com escolas elementals de comers las poblacions de caràcter comercial.

Finalment, per ordre de grans comarcas es precis organisar també escolas pràcticas d'agricultura, en general, d'horticultura y forestals, segons la naturalesa de la comarca. Totas aquestas escolas s'haurían d'organisar ab poch personal, ben pagat y ab molt material y camp d'experiments y de cultiu. Deurian utilisarse per instalar aquestas escolas, restaurantlos apropòsit pera son nou objecte, los grans edificis monástichs, que ja foren en altre temps centre d'aquesta cultura y que avuy estan en ruinas y quasi abandonats pera vergonya nostra. Al entorn d'ells deuria férsehi per expropiació un lot de terra pera camp experimental. També pera aquestas escolas deurian establirse anyalment

petits cursos experimentals fora dels ordinaris de sos professors, donats per especialistas del país ò notabilitats estrangeras. Los alumnes deurían fer excursions á las comarcas de cultius avansats y als establiments notables, y'ls sobresalients entr'ells, ser pensionats pera aprendre en escolas ò en cultius práctichs fora del país.

Las públicas milloras y la ensenyansa que acabem d'indicar, induptablement farían de Catalunya, que té ja ara condicions fundamentals pera la vida moderna, un poble avansat en la civilisació. Però encara li quedarian á satisfer elevadas y llegítimas aspiracions.

Catalunya necessita restaurar lo cos de son Dret civil, estacionari fá sigles y deformat per extranyas adicions de lleys forasteras, inconciliables ab sas tradicionals institucions y costums; necessita rejuvenirlo, acomodarlo als nous usos, y no es aquèsta, atribució que dega ni puga confiar á extranyas personas; com tampoch vol confiar la interpretació de sas lleys á tribunals que pugan ésser instintivament contraris á son esperit y tingan facultat d'alterarlo ab decisions que causin jurisprudencia.

Catalunya considera signes de servitut que tots los cárrechs públichs del Estat en son territori, ab curtissimas escepcions, los desempenyin forasters, y que sa noble llengua no sia admesa en los actes oficials.

Han sapigut sempre'ls catalans defensar á sa patria valentament, però los hi repugna'l servey militar obligatori y'ls hi son odiosas las quintas. Preferirían tenir un exèrcit voluntari y subjectarse en las reservas, y dintre de sa terra, á una sòlida y práctica instrucció militar.

Y, finalment, per sobre de tot, aspirem los catalans á reconstituhir la personalitat de Catalunya en la civilisació moderna, ab tota l'altesa que tingué en edats passadas.

Dintre d'Espanya, solament una franca solució auto-

nomista, llealment plantejada, podria donar satisfacció á las aspiracions històriques y á las modernas necessitats de Catalunya.

Restaurada en son govern, tornaria á ser la nostra terra la més ferma muralla de la decayguda Espanya contra extrangeras ambicions.

L'estudi y experiencias del passat y dels últims desastres nos han portat al ferm convenciment de que indefectiblement som arrastrats á la comú destrucció. Gran es lo descontent; major será la indignació si's repren lo mateix camí.

Sense deguda representació en lo govern del Estat (ja que tots sabem com se simula aquèsta), Catalunya se considera agena als actuals desastres. Molts aquí los haviam previst, y especialment, haviam denunciat y condempnat la política y l'administració que cegament nos hi conduhian. Ja no té aquí ningú cap fé en los vells procediments vestits de novas promesas de regeneració. Las solucions autonòmicas s'imposan. Mes, si no venen prompte, s'alsan altra vegada de la terra amenassadoras nuvoladas; espectre pera uns, ilusió pera altres, y que solament podrian pendre cos en mitj d'un cataclisme general ò d'una colissió llarga y sagnanta.

Més real y més amenassadora avansa altra volta la invasora onada exterior que ja de sigles va robantnos terra. Lo sigle xvii la vegé ja estesa tretze llarchs anys sobre Catalunya... Nostres avis la vegeren altra volta sobrexir per lo alt del Pirineu y baxar per sas colladas, assolant la Espanya en busca de sa presa.

Que Deu nos illumini á tots, als d'allá com als d'ensá del Ebro; y que, devant dels temuts y comuns perills del porvenir, se pugan trobar llealment units los que per sobre de tot posan á Espanya, ab unas ò altres institucions, y'ls que per sobre de tot posem l'amor de Catalunya.

HE DIT.

Barcelona, 16 Desembre 1898.

Després de llegit son discurs, lo senyor President, en nom del Ateneu Barcelonès, doná las gracias á las Autoritats, representants de Corporacions y demás concurrents per haver honrat ab sa presencia l'acte que s'acabava de celebrar, y declarant obert lo curs de 1898 á 1899, axecá la sessió.

LO SECRETARI GENERAL,
Joseph Rogent.

V.º B.º
LO PRESIDENT,
Lluís Domènech.

COPIA